

Detta är en övergripande sammanställning av arbetslöshetsersättningens utveckling under åren 1973-2018. De regeländringar som presenteras är inte att betrakta som lagtexter utan är tänkta att vara en kortfattad sammanfattning av lagändringen kopplat till tidpunkten för införandet. För utförligare information hänvisas till respektive författning eller förarbete.

Historik – Deltidsarbetslöshet

1 IAF:s föreskriftsrätt

Av 38 § andra stycket ALF framgår att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får utfärda föreskrifter för deltidarbetslöshet för det fall att arbetstiden inte är bestämd till ett visst antal timmar per dag eller vecka. Vidare framgår av 40 § ALF att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva om begränsningar i ersättningsrätten och om karenstid utöver vad som följer av denna lag för personer som utför deltidarbete under veckor då de i övrigt är arbetslösa.

Bestämmelserna kompletteras med 10 samt 11 §§ i förordningen (1997:835) om arbetslöshetsförsäkring (ALFFo). Av 10 § följer att IAF får meddela föreskrifter om beräkning av ersättning vid deltidarbetslöshet när arbetstiden inte är bestämd till ett visst antal timmar per dag eller vecka respektive. I 11 § regleras möjligheten att föreskriva om karenstid utöver vad som följer av lagen för personer som utför deltidarbete under veckor då de i övrigt är arbetslösa. Härutöver har IAF möjlighet att meddela verkställighetsföreskrifter enligt 31 § ALFFo.

2 Kassaförordningen

Ursprungligen omfattades personer som helt saknade arbete och som sökte heltidsarbete av arbetslöshetsförsäkringen. Under 1950-talet började denna regel att luckras upp i praktiken och så småningom i då gällande kassaförordning. En kassamedlem betraktades som arbetslös i försäkringens mening även om han eller hon hade arbetat upp till två timmar per dag.¹

3 KSA-utredningen

Genom 1973 års lag om arbetslöshetsförsäkring infördes rätt till arbetslöshetsersättning för den som sökte deltidarbete under förutsättning att hans eller hennes arbetsutbud uppgick till minst 17 timmar per vecka. Enligt KSA-utredningen föreslogs att en ersättningssökande skulle vara beredd att arbeta minst 17 timmar i genomsnitt per vecka och minst tre timmar varje dag arbete utförs. Den som närmast före arbetslösheten under någon eller några dagar i veckan hade haft en kortare arbetstid än tre timmar skulle dock enligt utredningen ha rätt till

¹ Prop. 1956:144, s. 110-11.

ersättning även för sådan arbetslöshet. KSA-utredningen ansåg vidare att sedan arbetslöshetsförsäkringen 1964 hade övergått till att bli en femdagarsförsäkring kunde kalenderveckan användas som en fast tidsram för beräkning av deltid ersättning. Detta möjliggjorde en beräkning av ersättning i nära anslutning till antalet arbetade timmar under kalenderveckan. Dock krävdes att en omräkning skedde av arbetstimmar till hela och halva dagar. Härigenom kunde man enligt utredningen slopa de då gällande två- och fyrtimmars regler, som användes för att reglera ersättningen för tidigare heltidsanställda, som under arbetslösheten fick arbete kortare tid än heltid.²

Med en generell tillämpning av omräkningsreglerna kunde man enligt KSA-utredningen låta omräkningsförfarandet omfatta även deltid arbetande med deltid utbud. En omräkningstabell kunde enligt utredningen användas för aktuell kategori medlemmar genom att man med arbetad tid likställde den tid, som deltid utbudet per vecka understeg 40 timmar. Förslaget innebar att den, enligt då gällande regler för vissa fall av deltid arbetslöshet tillämpade omräkningsmetoden, lades till grund för ett schematiskt vecko-beräkningssystem som förutsatte en normalarbetsvecka av 40 timmar och byggde på generell tillämpning av omräkning enligt tabell till hela och halva ersättningsdagar per vecka.³

För den som regelbundet utförde deltid arbete under en period, då han eller hon i övrigt var arbetslös, skulle enligt KSA-utredningens förslag ersättning utgå för högst 50 dagar under sammanhängande ersättningsperiod. En arbetslöshetskassa skulle dock enligt utredningen kunna medge en förlängning upp till 150 dagar, och med tillsynsmyndighetens tillstånd borde under särskilda förhållanden ytterligare förlängning kunna medges. Motivet för denna begränsning var att motverka att ersättning från arbetslöshetsförsäkringen normaliserades genom att pågå en längre tid.⁴

Departementschefen delade KSA-utredningens uppfattning.⁵

3.1 50-dagarsbegränsningen avskaffades

1984 slopades 50-dagarsregeln vid deltid arbetslöshet och ersattes med en regel om att regeringen eller Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) fick föreskriva om begränsningar, om det fanns särskilda skäl. Denna förändring motiverades bl.a. av att regeln uppfattades som administrativt betungande.⁶ AMS kom dock inte att utnyttja möjligheten att införa begränsningar.⁷

² Prop. 1971:42 s. 216.

³ Prop. 1971:42 s. 217.

⁴ Prop. 1971:42 s. 217.

⁵ Prop. 1973:56 s. 217.

⁶ 24 § SFS 1984:513 och 5 § andra stycket SFS 1984:515, 15 § tredje stycket SFS 1984:514 och 2 § första stycket SFS 1984: 516, Prop. 1983/84:126, s. 15-16.

⁷ Deltid arbetslöshet och arbetslöshetsförsäkring i Sverige, Susanne Ek och Bertil Holmlund; Nationalekonomiska institutionen, Uppsala Universitet, s. 24.

3.2 150-dagarsbegränsningen infördes och avskaffades

Den 1 juli 1987 infördes åter regler som begränsade rätten till deltid ersättning till 150 dagar. En särskild prövning av ersättningsrätten skulle dessutom göras var sjätte månad.⁸

1993 avskaffades 150-dagars regeln. Motiveringen för denna förändring var den ekonomiska krisen med starkt stigande arbetslöshet. Ofrivilligt deltidarbete ansågs bättre än inget arbete alls.⁹

3.3 Rätt till kompletterande ersättning under max 300 dagar

Den 1 september 1995 infördes en begränsningsregel som gav tillsvidareanställda deltidarbetslösa rätt till arbetslöshetsersättning under maximalt en ersättningsperiod, dvs. 300 dagar. I övergångsbestämmelserna till ändringen i förordningarna om arbetslöshetsförsäkring respektive kontant arbetsmarknadsstöd framgick att begränsningen av ersättningsrätten för den vars ersättningsperiod löpte ut under tiden den 1 september – den 31 december 1995 skulle tillämpas först från och med den 1 januari 1996.¹⁰

4 Arbom-utredningen

Efter Arbom-utredningen¹¹ togs särregleringen som gällde för deltidarbetslösa bort år 1998.¹² Deltidarbetslösa behandlades i och med det på samma sätt som andra grupper av arbetslösa.

Enligt Arbom-utredningen var reglerna för ersättning vid deltidarbetslöshet, som trädde i kraft den 1 september 1995, principiellt korrekta men svåra att förklara och göra legitima hos de berörda. Risken för att regelverket skulle kunna manipuleras var därför stor enligt utredningen, och effekten av de skärpta reglerna skulle därför på sikt komma att bli små. Samtidigt innebar riksdagens beslut att införa en kalendertidsbegränsning av ersättningstiden, att de deltidarbetslösa inte skulle kunna utnyttja försäkringen så länge. Arbom-utredningen ansåg därför att särregleringen som gällde för deltidarbetslösa kunde tas bort. Det innebar att efter utförsäkring var den deltidarbetslöse tvungen att på nytt uppfylla arbetsvillkoret på nio månader under en ramtid av 12 månader. Utredningen ansåg dock att det även i framtiden kunde behövas en möjlighet för regeringen eller den myndighet regeringen föreslog att begränsa ersättningsrätten för deltidsanställda.

⁸ 6 § första stycket och 7 § SFS 1987:225, 2 § första stycket och 3 § SFS 1987:227.

⁹ 1992/93:AU17, s. 8-9, Deltidarbetslöshet och arbetslöshetsförsäkring i Sverige, Susanne Ek och Bertil Holmlund, s. 24.

¹⁰ 21 a § och övergångsbestämmelserna till SFS 1995:997, 7 a § och övergångsbestämmelserna till SFS 1995:998.

¹¹ SOU 1996:150.

¹² SFS 1997:835.

Enligt utredningen kunde en sådan situation uppstå om arbetsgivare och arbetstagare träffade avtal, vars syfte var att uppnå en anställning på deltid och där arbetslöshetsersättning rent faktiskt fungerade som en slags löneutfyllnad.¹³

4.1 Prop. 1996/97:107

Av propositionen till 1997 års lag om arbetslöshetsförsäkring¹⁴ framgår bl.a. följande. Enligt gällande begränsningsregel för den som hade fast deltidarbete, lämnades ersättning under längst en ersättningsperiod. Kritik hade framförts mot denna ordning som främst motiverades av att arbetslöshetsersättningen inte fick vara en inkomstutfyllnad när personal med begränsad arbetstid anställdes. Regeringen ansåg sig vara medveten om att denna ordning ställde många deltidarbetsande inför svåra val. Regeringen övervägde om denna ordning borde ändras, men kom fram till att övervägande skäl talade för att den borde finnas kvar. Att ta bort denna begränsning skulle enligt regeringens bedömning endast leda till en ytterligare ökning av deltidsanställningar och en försämrad ställning för arbetstagare på arbetsmarknaden.¹⁵

4.2 75-dagarsbegränsning

Nästa stora förändring av deltidreglerna kom sju och ett halvt år senare, närmare bestämt den 7 april 2008.¹⁶ Med en ersättningsperiod på 300 dagar kunde den som var deltidarbetslös få ersättning så länge som sex år, en tid som uppfattades som orimligt lång i en omställningsförsäkring.¹⁷ Med 75-dagar som begränsning kunde den som arbetade halvtid få arbetslöshetsersättning i ca 30 veckor och den som arbetade deltid på ca 80 procent i 75 veckor. Om ersättningstiden löpte ut kunde den deltidarbetslöse välja mellan att fortsätta sitt deltidarbete utan fyllnadsersättning och att säga upp sig från anställningen och söka arbete som heltidarbetslös.¹⁸

5 Parlamentariska socialförsäkringsutredningen

I maj 2017 kom den senaste ändringen av deltidreglerna.¹⁹ Ändringen innebar att en ersättningstagare idag kan erhålla ersättning i kombination med deltidarbete i maximalt 60 veckor under en ersättningsperiod.

2010 tillsattes en parlamentarisk kommitté som bland annat såg över deltidbegränsningsregeln. Kommittén ansåg att dåvarande begränsning om 75 dagar var problematisk. Det främsta problemet var att det förelåg stora skillnader i hur länge de 75 dagarna räckte. Den som i genomsnitt arbetade en deltid dag per vecka nådde deltidbegränsningen efter cirka fyra månader. En ersättningstagare som arbetade ungefär fyra

¹³ SOU 1996:150, s. 170-177.

¹⁴ Prop. 1996/97:107.

¹⁵ Prop. 1996/97:107, s. 119.

¹⁶ 7 § ALFFo, SFS 2008:58.

¹⁷ Deltidsarbetslöshet och arbetslöshetsförsäkring, Susanne Ek och Bertil Holmlund, s. 25.

¹⁸ Prop. 2007/08:1, Utgiftsområde 13, Arbetsmarknad, Avsnitt 6 arbetsmarknadspolitik, s. 72-73.

¹⁹ 7 § ALFFo, SFS 2017:4.

dagar per vecka nådde begränsningen efter cirka 18 månader.²⁰ I utredningen konstaterades att en begränsning om istället 60 veckor skulle innebära att samtliga deltidsarbetslösa fick lika lång omställningsperiod. Dessutom skulle en deltidsarbetslös få lika lång omställningsperiod som en heltidsarbetslös eftersom 60 veckor motsvarar den tid det tar att förbruka 300 ersättningsdagar vid heltidsarbetslöshet.

Kommittén menade att arbetslöshetsersättning delvis stimulerar till arbete, delvis kan verka återhållande och förhindra övergång till heltidsarbete. En begränsning beträffande erhållandet av arbetslöshetsersättning motiveras av den återhållande effekt som ersättning kombinerat med deltidsarbete kan få. Begränsningen om 75 dagar innebar dock för kort omställningstid för dem som arbetade i liten omfattning enligt kommittén.

Den som arbetat deltid under en ersättningsperiod kommer i normalfallet att ha ersättningsdagar kvar när de 60 veckorna har nyttjats. Precis som tidigare kommer ersättningstagaren då att behöva välja mellan hel arbetslöshet eller att försörja sig på deltidsarbetet. Kommittén menade att chansen till heltidsarbete efter 60 veckor med deltidsarbete kan öka om ersättningstagaren istället söker arbete på heltid. En begränsning på 60 veckor kan i ännu större utsträckning uppnå målet att förhindra orimligt lång tid med arbetslöshetsersättning för den som arbetar förhållandevis mycket.²¹

Lagstiftaren ansåg precis som kommittén att det inte var rimligt att omställningstiden varierade så kraftigt. En begränsning på 60 veckor skulle enligt lagstiftaren innebära att möjligheten till deltidsutfyllnad begränsades utan att drivkrafterna att ta deltidsarbete försvagades.²²

²⁰ SOU 2015:21, s. 829.

²¹ SOU 2015:21, s. 868-869.

²² Prop. 2016/17:1, Utgiftsområde 14, Arbetsmarknad och arbetsliv, Avsnitt 4 arbetsmarknad, s. 46-47.